

Euphemia Attanasi (Palmariggi)

Ο Ελληνισμός των Αποικιών της Νότιας Ιταλίας

Η εξάπλωση του ελληνικού αποικισμού στην Δύση και στην Μαύρη Θάλασσα, αποτέλεσε ένα από τα πιο εκπληκτικά φαινόμενα στην ιστορία της ανθρωπότητας, τόσο για τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε, όσο για τα αποτελέσματά του.¹ Ο πλούτος των ιδεών και της γνώσης που ο Ελληνικός Πολιτισμός κληροδότησε στον σύγχρονο κόσμο είναι τεράστιος. Η Ελλάδα αποτελεί την κοιτίδα της δημοκρατίας, της φιλοσοφίας όπως και άλλων επιστημών. Όταν κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους, κατά την διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Ελλάδα με την σειρά της “κατέκτησε” όλη την Ευρώπη. Σ’ αυτή την διαδικασία του εξελληνισμού που διαμόρφωσε την ευρωπαϊκή ταυτότητα, ακόμη και η Ιταλία έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο λόγω της στενής σχέσης της με την Μεγάλη Ελλάδα στην Νότια Ιταλία.

Η Κάτω Ιταλία και η Σικελία, είναι περιοχές που αποτέλεσαν πεδίο εκπληκτικής αποικιακής δραστηριότητας του αρχαίου ελληνισμού, κυρίως τον VI και τον V αιώνα π. Χ. Οι Ιταλοί, ευτυχώς, αποκαλούν ακόμη και διαφημίζουν την Κάτω Ιταλία και την Σικελία ως “Μεγάλη Ελλάδα” (Magna Grecia). Όντως οι Έλληνες, κατά την διάρκεια του VIII – VII αιώνα π. Χ., είχαν ιδρύσει στην Ιταλία πολυάριθμες αποικίες, όπως την Κύμη και την Νεάπολη, τον Τάραντα, τον Κρότωνα, το Ρέτζιο, τον Ακράγαντα (την σημερινή Αγκριτζέντο), τις Συρακούσες, κ.τ.λ. Το όνομα “Μεγάλη Ελλάδα” εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον VI αιώνα π. Χ. Η μεγάλη άνεση του χώρου της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας σε σχέση με την στενότητα του κυρίως ελλαδικού, πιθανώς ήταν η αιτία για το όνομα. Η ονομασία αυτή οφείλεται όχι μόνο στον πλούτο, την πυκνότητα και την ομορφιά των μνημείων που δημιούργησαν εκεί οι αρχαίες ελληνικές

¹ Αλεξάνδρου Δ., Γκρεκάνοι. Οι Έλληνες της Μάγκνα Γκρέτσια, Αθήνα 1997, 14.

αποικίες, αλλά και στην πολιτιστική και οικονομική επικράτηση των Ελλήνων έναντι άλλων πολιτισμών, οι οποίοι άφησαν το στίγμα τους στην περιοχή.²

Κατά το δεύτερο μισό του III αιώνα, η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία γνώρισε μία περίοδο μεγαλοπρέπειας. Η Ρώμη, μετά την κατάκτηση των λαών της κεντρικής Ιταλίας και αφού νίκησε τον Πύρρο (275 π. Χ.) βασιλιά της Ηπείρου, σύμμαχο του Τάραντα, επέβαλε την κυριαρχία της. Έτσι έγιναν πιο έντονες οι σχέσεις μεταξύ του ρωμαϊκού κόσμου και των αποικιών της Μεγάλης Ελλάδας. Η Ρώμη, γνωρίζοντας ότι η ελληνική κουλτούρα ήταν ανώτερη, δέχτηκε την επιρροή της. Ο λατίνος ποιητής Οράτιος, στην δεύτερη Επιστολή του, πιστοποίησε την κατάσταση αυτή με την περιφημη φράση “*Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio*,”³ “Η κατελυημένη Ελλάδα κατέλαβε τον άγριο νικητή της, και έφερε τις τέχνες στο άξεστο Λάτιο.” Η Ρώμη τότε είδε την πολιτιστική αποικιοκρατία της Ελλάδας, όταν η λατινική λογοτεχνία εγκαταστάθηκε από έναν Έλληνα του Τάραντα, τον Λίβιο (Livio 280 π. Χ.) Ανδρόνικο,⁴ ο οποίος σκηνοθέτησε ένα δράμα (*fabula*) και μία κωμωδία (*palliata*) από Έλληνες συγγραφείς, μεταφρασμένα στα λατινικά. Η λατινική λογοτεχνία γεννιόταν, στην συνέχεια, κατά μίμηση της ελληνικής. Ο Λίβιος Ανδρόνικος ήταν επίσης γραμματικός και δάσκαλος της γλώσσας και της λογοτεχνίας, έτσι μετέφρασε την *Οδύσσεια* στα λατινικά, χρησιμοποιώντας λατινικό στίχο.

Σε διάφορες ευρωπαϊκές λογοτεχνίες είναι σαφής η συμβολή του κλασικού πολιτισμού. Τα Έπη του Ομήρου δεν είναι μόνο το αρχαιότερο ευρωπαϊκό ποίημα, αλλά αποτέλεσαν το πρότυπο για πολλούς μετέπειτα ποιητές, όπως τον Βιργίλιο, τον Δάντη κ. α. Στην Ιταλία τα μεσαιωνικά ποιήματα γράφτηκαν όχι μόνο στην Λατινική, αλλά και σε λατινογενείς γλώσσες. Στην βιβλιογραφία αυτής της περιόδου, τα ιδανικά των ηρώων που περιγράφονταν από τους Έλληνες και τους Ρωμαίους έδωσαν την θέση σε άλλες αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, που σχηματίστηκαν στον βάρβαρο κόσμο. Τότε ο ήρωας του Ομήρου ή του Βιργίλιου αντικαταστάθηκε από τον γερμανικό ή τον χριστιανικό πολεμιστή.⁵ Παρ’ όλα αυτά, η παρουσία της κλασικής επικής στην μεσαιωνική βιβλιογραφία σχετίζεται με την συνεχή μελέτη των κλασικών από τους μορφωμένους ανθρώπους. Ο ποιητής Ένιος (Ennio 239 π. Χ.), όπως ο Λίβιος, καταγόταν

² Στρατικής Π., Η Μεγάλη Ελλάδα (Σικελία και Νότια Ιταλία), Αθήνα 2000.

³ Οράτιος, *Epistulae*, II, 1, 156.

⁴ Garbarino G., *Storia e testi della letteratura latina*, Torino 2001, 19; 23.

⁵ Garbarino G., 2001, 12.

από την Μεγάλη Ελλάδα, από την Rudiae, κοντά στο Lecce (στην Απουλία). Ήταν ο πρώτος της λατινικής ποίησης που έγραψε ένα ποίημα, το *Annales*, στην μετρική του Ομήρου, η οποία στην συνέχεια χρησιμοποιήθηκε σε όλα τα επόμενα έπη. Η πρόθεσή του να συμμετάσχει στην παράδοση του ελληνικού έπους είναι σαφής από τον πρόλογο, με την επίκληση στις Μούσες και την ιστορία ενός ονείρου. Ο Ένιος είπε ότι του είχε εμφανιστεί η εικόνα του Ομήρου, αφού εξέθεσε την Πυθαγόρεια θεωρία της μετεμψύχωσης, είχε αποκαλύψει ότι έζησε ξανά μέσα του, είχε μετενσαρκωθεί η ψυχή του. Με τον τρόπο αυτό, ο Λατίνος ποιητής παρουσίασε τον εαυτό του ως τον Όμηρο, ως τον πνευματικό κληρονόμο και τον νόμιμο ιδιοκτήτη του Έλληνα ποιητή. Δυστυχώς, τα κομμάτια από τα έργα του Λίβιου και του Ένιου είναι πολύ σπάνια και δεν μπορούμε να αξιολογήσουμε τον τρόπο με τον οποίο επαναδιατυπώθηκαν τα ελληνικά πρότυπα. Πιστεύεται ότι, πιθανότατα, θα πραγματοποιηθεί μία πιστή μετάφραση του αρχικού.⁶

Η παραγωγή της ελληνικής τραγωδίας, μετά την ανάπτυξή της στην Αθήνα τον V αιώνα, με τον Αισχύλο, τον Σοφοκλή και τον Ευριπίδη συνεχίστηκε άφθονα στους αιώνες αργότερα, όταν εκπροσωπούσαν δράματα σε όλες τις ελληνικές πόλεις, από την Νότια Ιταλία στην Μακεδονία και στην Αίγυπτο. Ακόμη και το τραγικό είδος εισήχθη στην Ρώμη από τον Λίβιο. Από τους επιγόνους της τραγωδίας θυμόμαστε ότι ο Σενέκας (4 π. Χ. - 65 μ. Χ.) έγραψε πολλές τραγωδίες: όσες ολοκληρώθηκαν στα χρόνια που ήταν δάσκαλος του Νέρωνα και σύμβουλος του, έχουν παιδαγωγική λειτουργία. Οι άλλες, όπως η *Μήδεια*, η *Φαίδρα*, ο *Οιδίπους*, ο *Αγαμέμνωνας* και ο *Θυέστης* είναι εμπνευσμένες από τους Έλληνες, Σοφοκλή και Ευριπίδη. Μετά τον Σενέκα η έκλειψη του τραγικού είδους είναι συνολική.⁷ Στην Ιταλία, η πιο σημαντική προσπάθεια αναβίωσης της κλασικής τραγωδίας έγινε από τον Β. Αλφιέρι (V. Alfieri, 1749-1803), ο οποίος ήταν κοντά στα αρχαία μεγάλα πρότυπα στην ικανότητά του να εκπροσωπεί την σύγκρουση μεταξύ του ήρωα και μία δύναμη που αντιτίθεται βίαια. Επίσης, στον 9^ο αιώνα υπήρξαν διασκευές των κλασικών τραγωδιών όπως, για παράδειγμα, η *Φαίδρα* του Γ. Ντ' Ανοόντσιο (G. D'Annunzio, 1863-1938).⁸

Κατά τους ιστορικούς χρόνους, στην διαμόρφωση και στον χαρακτηρισμό της αττικής κωμωδίας άσκησε σημαντική επιρροή, αν και είναι δύ-

⁶ Garbarino G., 2001, 65-67.

⁷ Garbarino G., 2001, 243.

⁸ Petronio G., *L'attività letteraria in Italia. Storia della letteratura italiana*, Firenze 1988, 453-455; 728.

σκολο να εκτιμηθεί λόγω της έλλειψης διαθέσιμων εγγράφων, το είδος του “δωρικού δράματος”, που γεννήθηκε στην Μεγάλη Ελλάδα. Ο Επίχαρμος (524 π. Χ.) ήταν ο κορυφαίος εκπρόσωπος των Συρακουσών, που δραστηριοποιήθηκε στην Σικελία πριν από τους αττικούς δραματούργους, που ήταν ήδη στον VI π. Χ. αιώνα. Εκείνος, δημοφιλής επίσης από τον Πλάτωνα, έγραψε *Δράματα* (έτσι τα ονόμαζε ο Αριστοτέλης), κωμωδίες που γνωρίζουμε μόνο τους τίτλους.⁹ Στις πρώτες κωμωδίες της κλασικής μίμησης, που γεννήθηκαν στο 16^ο αιώνα, θυμόμαστε την *Cassaria* και την *Suppositi* του Λ. Αριόστου (L. Ariosto, 1474-1533), την *Clizia* του Ν. Μακιαβέλι (N. Machiavelli, 1469-1527). Επίσης η *Commedia dell'arte*, η οποία ιδρύθηκε στην Ιταλία στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, ήταν επηρεασμένη από τους κλασικούς, από τους οποίους επανέλαβε υφή, μοτίβα και χαρακτήρες. Κατά τον 18^ο αιώνα υπήρχε μία μεταρρύθμιση της *Commedia dell'arte* από τον Κ. Γολδόνη (C. Goldoni, 1707-1793) που καταργεί τους σταθερούς χαρακτήρες και γεννήθηκαν τα γεγονότα εμπνευσμένα από την ζωή των κοινών ανθρώπων.¹⁰

Όσον αφορά την λυρική ποίηση, στην αρχαία Ελλάδα γινόταν με την συνοδεία της λύρας ή άλλων έγχορδων μουσικών οργάνων. Χωρίστηκε σε μονοφωνική λυρική (τραγουδιέται από ένα καλλιτέχνη) και χορωδιακή λυρική (εκτελείται από μία χορωδία). Οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί συνέταξαν έναν κατάλογο των μεγαλύτερων λυρικών ποιητών, από τον VII μέχρι τον V αιώνα π. Χ. που περιλαμβάνει τρεις μονοφωνικούς ποιητές (Αλκαίος, Σαπφώ, Ανακρέων) και έξι χορωδιακούς ποιητές (Αλκμάνας, Σησιχορος, Ίβυκος, Σιμωνίδης, Πίνδαρος και Βακχυλίδης). Από αυτούς τους χορωδιακούς ποιητές δύο ήταν από την Μεγάλη Ελλάδα. Ο Σησιχορος γεννήθηκε στην Μετάυρο (στην σημερινή Καλαβρία), έζησε στην Ίμερα (στην Σικελία) και είναι ο παλαιότερος ποιητής των ελληνικών αποικιών της Δύσης (τέλη του VII αιώνα – πρώτο μισό του VI π. Χ.) και ο Ίβυκος από το Ρήγιο.¹¹ Στην λατινική λογοτεχνία τα λυρικά μέτρα είναι παρόντα από την αρχή, στους στίχους της τραγωδίας και της κωμωδίας, αλλά η ίδια η λυρική κάνει την εμφάνισή της με το κίνημα των νεωτέρων (επίσης γνωστοί ως *Cantores Euphorionis* για την ελληνική τους ζέση) που προτιμούν την υποκειμενική ποίηση.¹² Μόνο με τον Κατούλλο (84-54 π. Χ.) βρίσκουμε για πρώτη φορά στην λατινική λογοτεχνία, κάποια ποιήματα που μιμούνται, και τα θέματα και τα μέτρα, των μεγάλων λυρικών

⁹ Perrotta G., *Disegno storico della letteratura greca*, Milano 1990, 170-173.

¹⁰ Petronio G., 1988, 224; 261; 436-441.

¹¹ Perrotta G., 1990, 57-70.

¹² Aloisi R., Nicola S., Pagliani P., *Optimi Scriptores*, Torino 1995, 217-221.

ποιητών. Ειδικότερα ο Κάτουλλος έγραψε σε σαπφικές στροφές δύο ποιήματα αγάπης, των οποίων το ένα είναι η μετάφραση μίας ωδής στην οποία η Σαπφώ περιέγραψε το πάθος του έρωτα.¹³ Αλλά ο αληθινός κληρονόμος της ελληνικής λυρικής είναι ο Οράτιος (65-8 π. Χ.) που προτείνει να εισαχθεί η ποίηση στην Ρώμη, λαμβάνοντας ως έμπνευση τους ποιητές της Λέσβου και ειδικότερα τον Αλκαίο.¹⁴ Κατά την διάρκεια του Μεσαίωνα στην Ιταλία διάβαζαν τους κλασικούς ποιητές με σκοπό να τους μιμηθούν. Η παρουσία τους είναι εμφανής στην ποίηση του Φ. Πετράρκα (F. Petrarca, 1304-1374), από την οποία αναπτύσσεται στην συνέχεια το μεγαλύτερο μέρος της ιταλικής και της ευρωπαϊκής ποίησης. Πραγματική προσπάθεια για να αναπαραχθούν οι *Ωδές* του Πινδάρου και του *Οράτιου* έγινε μόνο στην Αναγέννηση, όπου οι συγγραφείς δημιούργησαν μετρικά σχέδια παρόμοια με αυτά των αρχαίων. Στον 18^ο αιώνα, οι ποιητές της Ακαδημίας της Αρκαδίας ανακατασκεύασαν τους κλασικούς ποιητές, τον Ανακρέοντα και ιδίως τον Όμηρο, αλλά τους ανακατασκεύασαν και ο Παρίνης (G. Parini, 1729-1799), ο Μόντης (V. Monti, 1754-1828), ο Φώσκολος (U. Foscolo, 1778-1827). Η προσπάθεια να αναδημιουργηθούν τα μετρικά σχήματα της ελληνικής και λατινικής, με τις εμφάσεις του ιταλικού τέθηκε σε εφαρμογή από τον Γ. Καρδούκη (G. Carducci, 1835-1907) στα *Odi barbare* που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τους στίχους του Γ. Ντ'Ανούντσιο και ιδιαίτερα την συλλογή των *Odi e inni* του Γ. Πάσκολι (G. Pascoli, 1855-1912).¹⁵

Άλλος χαρακτήρας της Μεγάλης Ελλάδας, σημαντικός για την επιρροή του στην φιλοσοφική, στα μαθηματικά, στην αστρονομία κτλ. ήταν σίγουρα ο φιλόσοφος Πυθαγόρας (VI αιώνα π. Χ.). Φεύγοντας από την Σάμο ο Πυθαγόρας, επειδή δεν μπορούσε να ζήσει κάτω από την τυραννία του Πολυκράτη, έφτασε στον Κρότωνα (530 π. Χ.). Εδώ ίδρυσε με τους μαθητές του μία ηθική και θρησκευτική ένωση με πολιτικό χαρακτήρα, η οποία εξαπλώθηκε σε πολλές πόλεις της Μεγάλης Ελλάδας. Ήταν αριστοκρατική ένωση και όταν υπήρξε η αντίδραση του Δημοκρατικού Κόμματος, ο Πυθαγόρας πήγε στο Μεταπόντιο (στην σημερινή Μπασιλικάτα) όπου και πέθανε (500 π. Χ.).¹⁶ Στο IV αιώνα το σχολείο αναγεννήθηκε με τον Αρχύτα από τον Τάραντα, ο οποίος δεν ήταν μόνο ένας φιλόσοφος, αλλά και ένας πολιτικός που κυβέρνησε την πόλη του. Ο Πυθαγόρας δεν έγραψε τίποτα, γι' αυτό είναι δύσκολο να ανασυνθέσουμε με την βοήθεια των

¹³ Aloisi R., Nicola S., Pagliani P., 1995, 236-239.

¹⁴ Garbarino G., 2001, 62; 63.

¹⁵ Petronio G., 1988.

¹⁶ Στρατικής Π., 2000, 32-33.

έμμεσων αποδείξεων, την σκέψη του φιλοσόφου. Ξέρουμε ότι όλα τα μέλη είχαν μεγάλη εμπιστοσύνη στην εξουσία του δασκάλου τους: διάσημο είναι το σύνθημα “Αυτός έφη”, “Αυτός είπε”. Το θεμελιώδες δόγμα των Πυθαγορείων ήταν η μετεμψύχωση, σύμφωνα με την οποία οι ψυχές μετά το θάνατό τους φυλακίστηκαν σ’ άλλους οργανισμούς ως τιμωρία για τις αμαρτίες. Ήταν επίσης μαθηματικός και αστρονόμος. Θυμόμαστε το “Πυθαγορείου θεώρημα”, αλλά η κύρια του εργασία ήταν ότι ο αριθμός είναι η ουσία των πραγμάτων. Στην αστρονομία οι Πυθαγόρειοι ισχυρίστηκαν για πρώτη φορά την σφαιρικότητα της γης και των ουρανίων σωμάτων, γιατί πίστευαν ότι η σφαίρα είναι το πιο τέλει από όλα τα στερεά στοιχεία, διότι είναι η ίδια εικόνα της αρμονίας. Ο πρώτος που έγραψε τις θεωρίες του Πυθαγόρα ήταν ο Φιλόλαος από τον Κρότωνα (V αιώνα π. Χ.), ο οποίος εγκατέλειψε την ιδέα ότι η γη είναι το σταθερό κέντρο του κόσμου και υποστήριξε ότι η γη και τα άλλα ουράνια σώματα μετακινούνται γύρω από μια κεντρική φωτιά, “η εστία του σύμπαντος”. Η συμβολή των Πυθαγορείων στον ανθρώπινο πολιτισμό είναι αξιοσημείωτη: σε αυτούς οφείλουμε την επιστημονική θεμελίωση των μαθηματικών. Επίσης, στους Πυθαγόρειους είναι η προαναγγελία των δύο δογμάτων, που είχαν μεγάλη σημασία στην αστρονομία και στην βιολογία, ότι η γη κινείται γύρω από τον ήλιο και ο εγκέφαλος είναι το όργανο της πνευματικής ζωής.¹⁷

Πολλοί καθηγητές Γλωσσολόγοι, Αρχαιολόγοι, Ιστορικοί κ.λπ. μίλησαν και ομιλούν για την ομορφιά της Ελληνικής Γλώσσας και για τον βαθμό που επηρέασε τις ευρωπαϊκές. Όπως είπε ο Γάλλος ποιητής Claude Fauriel (1772-1884) “η Ελληνική Γλώσσα συγκεντρώνει τον πλούτο και την ομοιογένεια της γερμανικής, την σαφήνεια της γαλλικής, την μουσικότητα της ιταλικής και την λυγεράδα της ισπανικής.” Η Ελληνική είναι μία ανεξάντλητη γλώσσα, που όχι απλώς έχει επιβιώσει επί 3 000 χρόνια, αλλά ζει και μέσα από άλλες, κυρίως ευρωπαϊκές, γλώσσες. Οι Έλληνες του Ομήρου, οι “Παναχαιοί”, μιλούσαν την ίδια γλώσσα που μιλούν και οι σημερινοί Έλληνες, χρησιμοποιώντας τις ίδιες λέξεις. Με την πάροδο του χρόνου η γλώσσα αυτή μεταπλάσθηκε και μετεξελιχθηκε μέσω των περιφημων διαλέκτων, της Αιολικής, της Δωρικής, της Αττικής, της Ιωνικής. Ύστερα η γλώσσα μορφοποιήθηκε και εμπλουτίστηκε περαιτέρω κατά την κλασική περίοδο και επεκτάθηκε στα πέρατα του κόσμου κατά την ελληνιστική περίοδο. Εν συνέχεια διαδόθηκε μέσω της λατινικής προς όλες τις μετέπειτα ευρωπαϊκές γλώσσες, οι οποίες δανείσθηκαν την μεγαλύτερη δυνατή παρακαταθήκη λέξεων, ριζών και λημμάτων της ομηρικής διαλέκτου.

¹⁷ Perrotta G., 1990, 73-74.

Ας δούμε όμως με συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία την επιρροή της Ελληνικής στην Ιταλική. Η καταγραφή και μόνο των κυριότερων κλάδων των επιστημών στην ιταλική και στις άλλες γλώσσες, μας δίνει ανάγλυφα το εύρος της επίδρασης αυτής: Antropologia, Astrologia, Astronomia, Biologia, Botanica, Cardiologia, Dattilografia, Deontologia, Dermatologia, Ecologia, Economia, Ematologia, Filologia, Filosofia, Fisica, Genealogia, Geografia, Geometria, Idrologia, Ittiologia, Logica, Matematica, Mitologia, Oftalmologia, Oncologia, Ornitologia, Paleontologia, Pediatria, Politica, Psichiatria, Semiologia, Speleologia, Teologia, Zoologia, κ.α.

Όμως δεν είναι το όνομα και μόνο κάποιας επιστήμης ελληνικό. Ελληνική είναι και η ορολογία που χρησιμοποιείται για την περιγραφή και την εξέλιξή της. Ο λόγος είναι ότι οι Έλληνες δεν βάπτισαν απλά τις επιστήμες αλλά τις δημιούργησαν, τις καλλιέργησαν και τις παρέδωσαν στον υπόλοιπο κόσμο.¹⁸

Παρακάτω εμφανίζεται μία αλφαβητική λίστα των λέξεων που αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μικρό μέρος των λέξεων με ελληνική καταγωγή:¹⁹

ὁ ἀγών, -ώνος	agonismo, agonia
ὁ ἀήρ, ἄερος	aero-plano, aero-fagia, aero-lito
τὸ αἷμα, -ατος	ematoma, an-emia
ἀκούω	acustico
ἀκρός	acrò-bata, acrò-poli
τὸ ἄλγος, -ους	nevr-algia, nost-algia, an-algèsico
τὸ ἄρθρον	artrite, artrosi, artrò-podi
ὁ ἀτμός	atmo-sfera
βαρύς, τὸ βαρύς, -ους	bari-centro, bari-tono, barò-metro
τὸ βιβλίον	bibliò-filo, biblio-teca
βραδύς	bradi-sismo
βραχύς	brachi-logia
τὸ γάλα, -ακτος	galassia, galattico
ὡ γαστήρ, -τρος	gastrico, gastrite, gasterò-podi

¹⁸ Σαββίδη Θ., Η συμβολή της ελληνικής γλώσσας στην ανάπτυξη του παγκόσμιου πολιτισμού, σε Ελληνική διεθνής γλώσσα, τομ. Ε, τευχ. 6 (42), Αθήνα, Απρ./Μαι./Ιουν., 2000.

¹⁹ Proto B., *Lingua greca e civiltà ellenica*, La Nuova Italia, Firenze 1989, 310-311.

ὁ γέρων, -ουτος	geronto-comio, geronto-crazia
γλυκύς	glucosio, glic-emia
ὁ δάκτυλος	dattilo, dattilo-grafo, dattilo-scritto
τὸ δέρμα, -ατος	epi-dermide, dermato-logo
εἰκῶν, -όνος	icona, iconico, icono-clastico
ἐρυθρός	eritro-cito [“globulo rosso”], Eritrea
ἔσχατος	escato-logia [dottrina sulla fine dell’universo]
ἔτυμος	etimo-logia
ἐρύς	an-eurisma [dilatazione di un’arteria]
τὸ ζῶον	zoo-logia, zoo-filo
ὁ ἡγεμών, -όνος	egemonia, egemonico
ἡ ἡδονή	edonistico
τὸ ἥπαρ, -ατος	epatico, epatite
θεραπέω, ἡ θεραπεία	terapeutico; terapia
τὸ θηρίον	terio-morfo, mega-terio
ἴδιος	idioma, idio-sincrasia
ἴσος	isò-bara, isò-crono, isò-topo
ὁ ἰχθύς, -υός	ittico, ittio-sauro
καίω (t. καυ-)	caustic
καρκίνος	carcinomia
ἡ καρδία	cardiaco, cardio-gramma
ἡ κεφαλή	cefalea, micro-céfalo
κινέω, τὸ κίνημα, -ατος	cinetico, cinematico, cinematografo
κλέπτω	cleptò-mane
κοῖλος	celoma, cel-enterati
τὸ κρέας, -ατος	creatina, pancreas
κρύπτω	cripto-portico, critto-grafia, critto-gramma
λεύκος	leuco-cito [“globulo bianco”], leuc-emia
ὁ λίθος	lito-grafia, lito-sfera
τὸ λίπος, -ους	lipoma
ὁ λύκος	lic-àntropo

μακρός	macro-cosmo, macro-scopico, macro-céfalo
μέλας (-ατος)	melanina, melanoma, melano-dermia
τὸ μέλος, -ους	melico, mel-odia, melo-dramma
τὸ μέρος, -ους	poli-mero [sostanza chimica composta di molte parti]
μέσος	meso-lítico, meso-zoico [era geologica]
μικρός	microbo, micro-scopio, micro-biologia
μόνος	monò-logo, monò-tono, monò-gamo
ἡ μορφή	morfo-logia, poli-morfo, antropo-morfo
μῶρος	ossi-moro
νεκρός	necrò-poli, acrò-poli
τὸ νόμισμα, -ατος	numismatica
ἡ νόσος	noso-comio
ξένος	xeno-fobia, xenò-fobo-
τὸ ξύλον	xilo-grafia (o silo-grafia), xilò-fono
ὁ ὀδούς, -όντος	odonto-iatría, odont-àlgico
οἰδέω	edema
ὁ οἶνος	enò-logo, eno-teca
ὄλος	olo-causto, olò-grafo, olo-cène [era geologica]
τὸ ὄναρ	onirico, oniro-manzia
ὁμοιος	omeo-patico, omeo-termo
ὁμός	omo-geneo, om-ònimo, omò-logo
ὄξυς	ossi-tono, ossi-geno [clemente che genera acidi]

Δυστυχώς, λόγω των πολλών πολιτισμών που εναλλάσσονταν στην Ιταλία (οι Νορμανδοί, οι Γάλλοι, οι Ισπανοί), σήμερα από την ένδοξη Μεγάλη Ελλάδα παραμένουν μόνο δύο ελληνικές γλωσσολογικές νησίδες. Στην Καλαβρία υπάρχουν χωριά “σκαρφαλωμένα” στις άγριες πλαγιές του Ασπρομόντε (Bova, Bova marina, Condofuri, Roccaforte del Greco, Roghudi), όπου οι κάτοικοι μιλούν ελληνική διάλεκτο. Στην Απουλία μένει η Γκρετοσία Σαλεντίνια, μία ένωση έντεκα χωριών (Calimera, Carpiignano Salentino, Castrignano dei Greci, Corigliano d'Otranto, Cutrofiano, Martano, Martignano, Melpignano, Soletto, Sternatia, Zollino) όπου οι άνθρωποι μιλούν την “Γκρήκο”. Ευτυχώς οι νεότεροι ελληνόφωνοι μετά από μία περίοδο κατά την οποία αισθάνονταν κάπως μειονεκτικά, τελικά συνειδητοποιώντας τον γλωσσικό τους πλούτο, άρχισαν να αισθάνονται

ξανά υπερήφανοι για την καταγωγή, την γλώσσα και τις παραδόσεις τους. Πάντως το ιταλικό κράτος, μόνο το 1999 (αρ. 482/99) αποφάσισε να αναγνωρίσει τα γκρεκάνικα ως προστατευόμενη γλώσσα για την διάσωση της. Ο Νόμος αυτός έχει σκοπό να προστατεύσει και να αξιοποιήσει τις γλωσσικές μειονότητες. Η βάση και η αιτία του νόμου, βρίσκεται στο Ιταλικό Σύνταγμα μεταξύ των αρχών του οποίου γράφεται ότι “Η Δημοκρατία, προστατεύει με ειδικούς νόμους τις γλωσσικές μειονότητες.” Βάσει αυτού του νόμου στα σχολεία διαφόρων επιπέδων της Grecia Salentina διδάσκεται η Γκρήκο με χρηματοδότηση του Ιταλικού κράτους.

Το ελληνικό κράτος τα τελευταία χρόνια δείχνει ευτυχώς μία ευαισθησία για την διατήρηση αυτού του ιδιαίτερου ιδιώματος και έχουν εκπονηθεί εκπαιδευτικά προγράμματα κυρίως για την διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας. Το πρόβλημα είναι ότι οι δάσκαλοι, οι οποίοι στάλθηκαν από την Ελλάδα, διδάσκουν τα παιδιά κυρίως νέα ελληνικά, ενώ το μάθημα πρέπει να γίνεται και στο ελληνόφωνο ιδίωμα, ώστε να διασωθεί. Οι ελληνικοί σύλλογοι με διάφορες πρωτοβουλίες και πατριωτικό αυθορμητισμό προσπάθησαν να στηρίξουν την απεικονισμένη προσπάθεια της Ελλάδας του Σαλέντο να αναδείξει την υπέροχη πολιτιστική της κληρονομιά και να διαφυλάξει τις ιερές παρακαταθήκες της Ελλάδας.

Οι ενέργειες των Γκρεκάνων περιλαμβάνουν διαβήματα στις Αρχές, αδελφοποιήσεις με διάφορους δήμους της Ελλάδας, εκτύπωση της Γκρεκάνικης Γραμματικής, έκδοση μικρών εφημερίδων και περιοδικών, δημιουργία πολιτιστικών συλλόγων με ελληνικό όνομα, οργάνωση διεθνών συνεδρίων. Το τελευταίο συνέδριο *Γκρήκο: η ελληνικής καταγωγής διάλεκτος της Απουλίας και η διδασκαλία της* πραγματοποιήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2011 στην Αθήνα για την παρουσίαση ενός Αναλυτικού Προγράμματος Διδασκαλίας της Γκρήκο, *Pos matome Griko*, για όλα τα επίπεδα (A1, A2, B1, B2, Γ1, Γ2), για παιδιά (8-12 ετών) και ενήλικες.

Ακόμη σημαντική είναι η έκδοση μίας πλούσιας ποιητικής συλλογής με περισσότερα από εκατό ποιήματα, τριάντα σύγχρονων ποιητών από τις περιοχές αυτές, γεγονός το οποίο αποδεικνύει ότι η σύγχρονη ελληνόφωνη ποίηση της Κάτω Ιταλίας συνεχίζει την μεγάλη λυρική παράδοση της αρχαιότητας.